ފިހުރިސްތު

މުޙައްރަޝް	ސަފްހާ ނަންބަރު
ބަޔާރަތް	

އަންހެނުންނަށް ޤާޟީކަން ކުރެވިދާނެތަ؟

1	ޤަޟާގެ މާނައާއި، ޤާޟީގެ ޝަރުޠު	2
1.1	ޤަޟާގެ ބަހީ މާނަ	2
1.2	ޤަޟާގެ ޝަރުޢީ މާނަ، ނުވަތަ އިސްތިލާޙީ މާނަ	
1.2.1	ހަނަފީ މަޛްހަބު	2
1.2.2	ހަންބަލީ މަޛްހަބު	2
1.2.3	މާލިކީ މަޛްހަބު	2
1.2.4	ޝާފިޢީ މަޛްހަބު	2
1.3	ޤާޟީގެ ކިބައި ހުންނަންޖެހޭ ޝަރުޠުތައް	3
2	ޤާޟީ ނުވަތަ ފަނޑިޔާރު ފިރިހެނަކަށްވުން	3
2.1	ފުރަތަމަ ރައުޔު:- ޖުމްހޫރު ޢިލްމުވެރިންގެ ރައުޔު	4
2.1.1	ޖުމްހޫރު ޢިލްމުވެރިންގެ ދަލީލުތައް	5
2.2	ދެވަނަ ރައުޔު	10
2.2.1	އަންހެނުން ޤާޟީކަން ކުރުން ހުއްދަކަމަށް ހަނަފީ މަޛްހަބުގެ ޢިލްމުވެރިން ދައްކާ ދަލީލުތައް	11
2.2.2	ޖުމްހޫރު ޢިލްމުވެރިންގެ ދަލީލުތަކަށް ހަނަފީމަޛްހަބުގެ ޢިލްމުވެރިން ދެއްވާ ރައްދު	11
2.3	ތިންވަނަ ރައުޔު	12
3	ދަލީލުތަކާމެދު ކުރެވޭ ބަހުސް	13
4	ނިންމުން/ނަތީޖާ	16
5	ރެފަރެންސް	17

އަންހެނުންނަށް ޒަކާތް ކަށްވިދާނެތޯ؟

މުލައްޚަޞް :- އަންހެން ފަސޭހާއުރުން އަޅައަންނަކުރުވާ ޒީނަތު ހުރި ބަހުސްކުރާ މަސްއަލަތަކެވެ. އެއީ މިކަމުގެ އާންމު ނަޒަރިއްޔާގައި އެއީ ދީން ހުއްދަކުރާ ކަމަކަށް އަންހެނުން ޒަކާތް ކަރުން ބޮޑުވެފައި އޮންނާނީއެވެ. އެހެންކަމުން މިކަމާ ގުޅޭހުރި ނަޢުޝުވަޔާއި ދިރާސާކޮށް ބެލުމަކީ ކަމުއްކަމުގައި ދެކެމެވެ. އެހެންކަމުން މިކަމުދާރުގައި މިކަމާ ގުޅުން ހުރިކަމަށް ޤުރުއާނުގެ ﷲ سبحانه وتعالى ގެ ވަހިބަސްފުޅު ކިބައި ދެކެއާނުގެ ނަޢުޝުވަޔާއި، رسول الله ﷺ ގެ ހަދީޘްފުޅުތަކަށް ދިރާސާ ނަޒަރުކުރުން ބަލައިލާނަމެވެ. ޢާރުން އިސްލާމީ ޒަކާތާއި ނިޔާމްގައި އަންހެނުންގެ ދައުރު ސާފުކޮށްގެން ދެނެކަމަށް ދެކެމެވެ. ޖުމްލަކޮށް ބުނާނަމަ މައިގަނޑު މަޤްޞަދަކީ އިސްލާމީ ޒަކާތުގެ ނިޒާމްގައި އަންހެނުން ޒަކާތް ކަރުވުމަކީ ކުރަކަމަށްވާ ނުވަތަ ހުރަސްއެޅުމުގެ ބަލާލުމެވެ.

ތަޢާރަފް

މިދުވަސްވަރުގެ ޒަކާތުގެ މައިގަނޑު މަސްދަރަކީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި މިޤައުމުގެ ދިރާސާތަކުގައި އެއްވެސް ބޮޑުވެފައި ނަމަވާ މިންވަރަކަށް ބައިބިލެއް ކައްޓަރުވާކަން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމުހުރިއްޔާގެ ޒަކާތު އަސާސީގެ 10 ވަނަ މާއްދާއިން އެގޮތް އޮތުމުން ދިވެހި ރާއްޖޭގެ ޒަކާތް ނިޒާމު އޮންނަނީވެސް ޝަރީޢަތާ އަސާސަށް ހިނގާފަ ނުވާގެތްމެއްގެ މަތިންކަން އެގޮތް ކަމެކެވެ. ކޮންމެއަކަސް މިޤައުމުގެ އެންމެ މަތީ ޤާނޫނުގައި މިވަގުތު އަންހެން ފަސޭހާއުރުން ނެތްކަމުގައި ވިއަސް ދަރުކާރުވާކަމުގައި އެބަލިއްބެވެ. މިއީ ފުންނާން އޮތް ހަޤީޤަތެކެވެ.

އަންހެނުން ޒަކާތް ކަރުވާފައި އިސްލާމީ ޤުރުއާނުގެ ދަލީލްތަކާއިއު ބަހުސް ކުރައްވައެވެ. ފުރިހަ މިދަލީލުތަކުގައި ދިރާސާ ފުރިހަމަކޮށް ބެލުމަށް އެބަހުސްތަކުގައި ކުރުވާން ޖެހެއެވެ. މިކަމުގައި ހުރިހާ މަޒުހަބުގެ އިޖުތިހާދުގައި ހިނގައި ބަހުސްތަކަށް ބަލާފަސްމަސް ވެއްދުމަށް ހުރިހާ ޢުލަމާއިންނެވެ. ބަލަނަ ފަރުޤާ މިދިރާސާގައި އަންހެން ފަސޭހާއުރުން އެބަލިއްބެވެ. އަދި މިޤައުމުގައިވެސް މިކަން މިދިރާސާ ހިނގަމުންދެއެވެ. މިފަދަ ޝަރީޢަތް ނަޒަރުގައި މިކަމަށް ކޮންކަމަށް ބަލައިގެން ޖެހެއެވެ. ބަހުސް ކުރުވާން އެބަޖެހެވެ.

1- ޒަކާތުގެ މާނައާއި، ޒަކާތުގެ ޙުކުމް

1.1 ޒަކާތުގެ ބަހުގެ މާނަ ނުވަތަ ބަހުލީ މާނަ:-

ބަހުލީ މާނަ:- އެއީ ހުކުމް ތަކުގެ ފަސްކުރެވެ. ނުވަތަ ބަރުވެ. އަސްލަކީ ވަކިކުރުމެވެ. ކަމެއްގައި ފައިސަލާ ކުރުމެވެ. ހުކުމް ނިންމުމެވެ. ދުބަސްވުމެއްގައި ވަކިގޮތަކަށް ސާބިތުކަޖެހުމެވެ.[1] މިމާނައިގައި ﷲ سبحانه وتعالى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ﴾ މާނައީ:- ފަހެ، ދުރުވަހުގެ ތެރޭގައި އުނަގާނުގެ ހަތް އުޑު ހެއްދެވިއެވެ.[2]

[1]- ލިސާނުލް އަރަބު އިބްނު މަންޒޫރު ޖަމާލުއްދީން މުޙައްމަދު ބިން މަންޒޫރު (މައްދަތުލް ޤަޟާ) : 187/15

[2]-

ޢަރަބި ބަހުގައި އަލްޤަޟާއުގެ ލަފުޒު އެތައް މާނަތަކަށް ހިފެއެވެ. ޢިރުފީ ފުޤަހާއުންގައި އެކަނިވެސް ޤަޟާއު އެއީ ޢާދަތްތަކުގައި 10 އަކަށް ވުރެ ގިނަ މަޢުނާތަކުގައި ބޭނުންކުރައްވާފައި ވެއެވެ.[3] الله سبحا نه وتعا لى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا﴾[4] މިއާޔަތުގައި وَقَضَىٰ ގެ މާނައަކީ ކަނޑައަޅުއްވައި އެންގެވުމެވެ. އަދި އެހެން އާޔަތެއްގައި އެކަލާނގެ ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ﴾[5] މިއާޔަތުގައި قَضَىٰ ގެ މާނައަކީ ނިމާ ކަނޑައެޅުއްވުމެވެ. އަދިވެސް ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿فَإِذَا قَضَيْتُم مَّنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا﴾[6] މިއާޔަތުގަ قَضَيْتُم ގެ މާނައަކީ އަދާކޮށް ނިންމުމެވެ.

1.2 ޤަޟާއުގެ އިޞްޠިލާޙީ މާނަ ނުވަތަ ޝަރުޢީ މާނަ:-

ޙަނަފީ މަޛްހަބުގެ އިލްމުވެރިންގެ އަރިހުގައި ޤަޟާއަކީ ޚުޞޫމަތްތަކާއި، އަރާރުންތައް ނިންމާލުމެވެ. ނުވަތަ ޚުޞޫމަތްތައް ޙަލްކުރުމެވެ. އަދި ބައެއްބައިމީހުން އާންމު ވިޔަފާރި ތިބެގެންވާ ޒަމާނަތުން އިޚުތިލާފުތަކުން ޙަލްކުރާ އެންގެންތަކެއްކަމަށް ޤަޟާގެ މާނަ ކުރައްވައެވެ.[7]

ޙަންބަލީ މަޛްހަބުގެ ބޭފުޅުންގެ ތަޢުރީފުގައި ޙަނަފީ މަޛްހަބުގެ ތަޢުރީފާއި ގާތްކަމެއްވެއެވެ. އެބައި މީހުންގެ ތަޢުރީފުގައި ޢަމަލުކުރުމުން ދެވޭ ނަޞީޙަތާއި ޤަޟާ އުމްމަތަށް ޙަލްކުރުމުން ޙުކުމާއި ވިލާއިމަތް އަންނަގެ ބާރު ލިބިގެންވާ ތަޢުރީފުގެ ދިގުދިގު ކަންކަމުގައި އުފުލާލައިވާ ޚުޞޫމަތްތަކާއި، އަރާރުންތަކުގެ ނަޞީޙަތްދަން ކަނޑައަޅައި އަންގާ އެންގުމެވެ.

މާލިކީ މަޛްހަބުގެ އިލްމުވެރިންގެ އަރިހުގައި ޤަޟާއަކީ ޢަދަލުކަން ޙުކުމްކޮށް ޝަރުޢީ ހުކުމެއް އަންގައިދިނުމެވެ.[8] މިމަޛްހަބުގެ ބައެއް އިލްމުވެރިން ބުނެއެވެ. ޤަޟާއަކީ ހާކިމު މަސްއޫލުވުމުގެ ދައްކަން ކަނޑައަޅާފައިވާ ހުކުމް ބުނެދިނުމެވެ. އަދި ޢިރާޤީފުޤަހާއުންގެ ސުންނަތުގެ އަރިހުގައި ނިޔާކުރުމެވެ.[9]

ޝާފިޢީ الشافعية މަޛްހަބުގައި ޤަޟާއަކީ ދެބައިނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަ ބައެއްގެ މެދުގައި އުފެދިފައިވާ ޚުޞޫމަތެއްގައި الله سبحا نه وتعا لى ގެ ޙުކުމް ބަޔާންކޮށް ޙުކުމްކުރުމެވެ.[10]

3- ޑރ. އަލްޒުޙައިލީ ހަމަ، الأقضيّة والشهادات، ص 1- 7

4- الإسراء: ٢٣ މާނައީ:- އެކަލާނގެއަށް ފިޔަވާ، ޢިބާދަތްކުރުން އަޅުކަން ނުކުރުމަށާއި، މައިންބަފައިންނަށް ހެޔޮކޮށް ހިތުމަށް، ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ކަނޑައަޅުއްވައި އެންގެވިއެވެ.

5- البقرة: ١١٧ މާނައީ:- އެކަލާނގެ ކަމަކަށް ނިޔާކުރައްވައިފިނަމަ، އެކަމަކަށް وحى ކުރައްވާނީ ކަމަކީ، "ވާށޭ" އެވެ! ދެން އެކަމެއް ވެދެއެވެ.

6- البقرة: ٢٠٠ މާނައީ:- ފަހެ، ތިޔަބައިމީހުންގެ حج ގެ އަޅުކަންތައް އަދާކޮށް ނިމުނުހިނދުގައި ތިޔަބައިމީހުން، ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން ހަނދުމަކުރާ ގޮތުން ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގަދަވެގެންވާ ހަނދުމަކުރުމަކުން ތިޔަބައިމީހުން الله ހަނދުމަކުރާށެވެ!

7- ابن عابدين / الحاشية /دار الفكر ج5/ص352

8- الشربيني محمد الخطيب /مغني المحتاج/ دار الفكر ج6/ص86

9- العز بن عبدالسلام الإحكام دار السلام ج 1ص372

10- الشربيني محمد الخطيب /مغني المحتاج/ دار الفكر ج 4ص372

ޝަރުޢީ އިސްލާމީފިޤުހުގައި އަދްލުޝާހިދުގެ މާނައާއި މުދު އިޖުތިހާދުގެ ދާއިރާގައި ހިފެހެއްޓުމަކާއި ހުރި ނަމަވެސް ޤުދުރަތެއްގައި ހުރިހާ އިޖުތިހާދެއްގެވެސް މަރުތަބާއަކަށް ދުރު އެއް ދަރުމަހުވާނެއެވެ.

އެއީ، ހަނބަލީންގެ ދެފުދުގައި ދިމާވާ ހިޔާލުތަކުގައި، ޙަނަފީން ހުރިހާ ވުމުން، ދުހުރާޒީގެ ހުދިތަކާއި ފާޟިލުތަކެއް ދޮގުދާއި، ދެން ހަނބަލީން (ނުވަތަ އެއްބަސްވުމާ ހިއާ ހަނބަލީން) ވެސް އެހެންތަކަށް އިޖުތިހާދު ދަމަން، الله سبحا نه وتعا لى ގެ ބުނުއްވުމުން ބުނުއް ކިޔުއްވެވެ.[11]

ވީމާ ޤާޟީގެ ވަކި ޝަރުޠެއް ދެމެހެއްޓުމުގައި ދެކެވިފައިވާނެ ނުވަތަ އަޅައިދުން ނަހަމައިހުން ކަމަށްވާކަމެއް، ޤާޟީއާއިގައި الله سبحا نه وتعا لى ގެ ބުނުއްވުން ހުކުމް ކަނޑައެޅުއްވުމުގައި ވާކަމާއި، ޚަލީފާ ހިޔާރާން ޤާޟީގެ ބުނުމަކީ އިޖުތިހާދީ އަޅުވާނެ ވާހަކަގައި ބޭރަން ބަކީ އަޅާގަނޑު އިޖުތިހާދު ކުރީ މަޒުހަބީ "އިޖުތިހާދު ވާޖިބުން ހުކުމްކުރުމަކީ ޝަރުޢީ ހުކުމް ކަރުމުވެ."

1.3 ޤާޟީގެ ކިބައިގައި ހުންނަންޖެހޭ ޝަރުޠުތައް:-

އިޖުތިހާދު ޤާޟީގެ ކިބައިގައި ހުރުން ލާޒިމުކުރާ ޝަރުޠުތަކާގުޅޭގޮތުން އެއްބަސްވެ ވަޒީފާ ގަބޫލުވާ ޝަރުޠުތައް، ހިމެނުމަށް ވަޒީފާގަބޫލުވާ ޝަރުޠުތަކެއް އެބަހުއްޓެވެ.[12]

އިޖުތިހާދުހުނަރު އިލްމީފުޅު ވިސްނައިވާ ޝަރުޠުތަކެއް ބާލިޣުވެ ބޮޑުދަރުވެރިކަމާ ވާއި، މުސްލިމަކު ކަމުގައިވުމެވެ. ނަމަވެސް މުސްލިމުންގެ ދުރުގައި އެދުރު ހުކުމްތަކުގައި ނިޔާކުރާ ނުވަތަ ބުނުމުކުރާ މިހާރު މުސްލިމަކަމުގައި ވާމާދު އެއްބަސްވެ ނަމަވެސް ޣައިރުމުސްލިމުންގެ ދުރުގައި ހުކުމްކުރާ ޤާޟީއަކު މުސްލިމަކަމުގައި ވުމާއި، ހަސްމުންގެ ތެރެއިން އެކަކު މުސްލިމެއްކަމުގައި ވާނަމަ ޤާޟީ މުސްލިމަކަމުގައި ވާމާދުގައި ބައެއް އިޖުތިހާދުގެ ދުރުގައި ހިފެހެއްޓެވެ.

އިޖުތިހާދުގެ ދުރުގައި ހިފާ އުޅުމަށްވާ ޝަރުޠުތަކުގެ ތެރެގައި ހިމެނޭ މިނިވަންކަމާއި، އަދުލުވެރިއަކަމާއި، މުޖުތަހިދުކަމާއި، ފިރިހެނުންކަމާއި، އިވުމާއި، ފެނުމާއި، ވާހަކަދެއްކުމާއި ހިއްސު ސަލާމަތުން ހުރުމާއި، މިޝަރުޠުތަކާދުގައި ހިފެހެއްޓެވެ. ބައެއްކަންކަމުގައި ބޭނުން ހިފާވާއި، އަންނަބައި ކަންކަމުގައި ކުރިކުރި ހިމެހިމެނެވެ.

2 ޤާޟީ ނުވަތަ ފަތުވާދޭ ފިރިހެނަކަށްވުން

އަންހެނަކަށް ޤާޟީކަން ދިނުމާދުގައި ދެކޭގޮތް ހަމަ އިޖުތިހާދުގެ އަންހެނަކަށް ޤާޟީކަން ދިނުމަކީ ހުއްދަ ކަމެއްކަމަށް ބުނާ އިޖުތިހާދުގެ ރައުޔުތައްވެއެވެ. މިއިން ކޮންމެ ބައެއްގެ ހުއްޖަ ވިސްނުންތަކާއި ދަލީލު ބަޔާން ވެއްޖެ.

ޤާޟީއަކީ ފިރިހެނަކަށް ވުމުގެ ޝަރުޠުވުމު އިޖުތިހާދުގެ ދުރުގައި ހިފޭ ހުއްޓެވެ. މިކަމުގައި އިޖުތިހާދުގެ ތިން ރައުޔުއްވެއެވެ.[13]

11- ޢީ. އަލްޝަރްޙުލް ޞަޣީރު ، الأقضيّة والشهادات، ص 8- ص 10

12- ޤާނޫނީ ދިރާސާ ޝަރުޢީ ދާއިރާތަކުގެ ސިޔާސީ ދަސްތޫރާއި އިޖުތިހާދުގެ ބަސްތަކާ ދުރުނަހަތަށް ނިޒާމު އިސްލާމީ ޞ 217

13- ކުރީގެ ހަވާލާ ޞ 219

2-1- ފުޤަހާގެ ރައުޔު: މުޖުތަހިދު ޢާންމުގައި އަންހެނުންނަށް ޒީނަތް ދިނުމަކީ މަނާކަމެކެވެ.

އިބްނު ޤުދާމާ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޒީނަތުގެ ގޮތުގައި ބޭނުން ކުރާއެއްޗެއް ފުރިހަމަ ވާޖިބުނުވެއެވެ. ފުޤަހާއަކީ:- ކާމިލު ނުވަތަ ފުރިހަމަވިޔަކަސް ވެއެވެ. ނުވަތަ އުނިވިޔަކަސް ނުވެއެވެ. ފުރިހަމަވުން ދޫކޮށްލާކަށް ބެލެވެ. ހާލަތު ފުރިހަމަކަމުގައި، ހަލާލް ފުރިހަމަކަމެވެ. ހާލަތު ފުރިހަމަކަމާ ބެހޭގޮތުން ހަމަޖެހޭ ކަމެއް އިޖުމާޢު/ހަމަ ވެގެންދިޔައެވެ. ބަލިޔަކުމުގައި، ބައްޔަށް ފިރިހެނުންނަށް ހަރާމުވެއެވެ.[14]

އަޝްހަބުގެ މަސްލަކުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ޒަކާތުގައި ހިފޭނެ ފުރިހަމަކަމެވެ. އެކަމުން އެއްޗެއްތަކަށް ހުއްދަވެއެވެ. ޒަކާތް ހިފޭނެ މަސްލަކުގައި ވާއިރު، ފިރިހެނުނަށް ހަރާމުވެއެވެ، މަސްހަފަތަށްވާއިރު، އިތާ އަދި ފެންނަވަރުގެ ހާލަތުގައި، ބަޔާންވެރި ބިދޭސީންނަށް މިހާލަތުގައި، ހާމަކުރުމަށް ހާލަތުގައި، މަޝްވަރާކޮށް ހުއްދަވާނެ ހާލަތުގައި، މުޖުތަހިދު ހާލަތުގައި ހިމެނެވެ.[15]

ތަފްޞީލުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ހާލަތު އެހެން އަދި އަންހެނުންނަށް ވެސްނުވާނެވެ.[16] އިބްނު ރުޝްދުގެ ބަޔާން މި ފަހުރު ޖިންސުގެ އިތުރުވެރިންނަށް ނިސްބަތްކޮށް ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ. ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިހެނުންނަށް ހަލާލުވެއެވެ. ޖިންސުއިތުރުވެރިން ވިދާޅުވެއެވެ. ހާލަތު ސަބަބުތަކުން ޖެހުނު އާންމު ބައިގައި މިސްރުގެ ފުރިހަމަވެއެވެ.[17]

އިމާމުއްނަވަވީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޒަކާތުގެ ބައިގައި ހުރުން ހުޖްޖަތް ސަރުޢީގޮތުގައި މުސްލިމުކަން ކަމުގައިވާނަމަ، މުސްލިމު ކަމުގައިވާނަމަ، މިނިވަންކަމުގައިވާނަމަ، ފިރިހެނުންކަމުގައިވާނަމަ، އަދުލުވެރިކަމުގައިވާނަމަ، އިލްމީ ފެންވަރު، ވަރަށްދެރަ މިހާލަތުގައި، ކުރިހަމަވެގެން ހާލަތުގައި، މުޖުތަހިދުކަމުގައި ވެސް ހިމެނެވެ.[18]

އިމާމު ޤަރާފީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޒަކާތް ފިރިހެނުންނަށް ވާޖިބުވެއެވެ. އެހެން އަންހެނުންނަށްވުރެ ހާސިލުވެރިންނަށް އިތުރުކުރިމަތިލުމުގައި، ބައްޔަކީ ތަންދިޔަ ކުރުމަށް ހުކުމްއަދާ ކުރެއްވެ.[19] الفيروز آبادي ވިދާޅުވެ އާބާދީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޒަކާތަށް ފިރިހެނުން ކަމުގައި ވާޖިބުވެއެވެ.[20]

އަންސާރީ މާލިކީ (أسنى المطالب) ގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޒަކާތުގައި އަދަދުގެ ހާލަތުގެ މިންވަރު ބައިގައި މުސްލިމުކަމުގައި، ހުރިހާ ނުވަތަ މިނިވަންކަމުގައި ވާނަމަ، ފިރިހެނުން ކަމުގައި ވާޖިބުވެއެވެ.[21] ޒަކާތް ބާރަކުގައި ޤާނޫނީ އެކިމިންތަކުގެ ބައިގައި އަންހެނުން ޝަރުޢީ ފުރިހަމަ ވާޖިބުވެއެވެ. އެމީހުންގައި ފިރިހެނުން ކަމުގައި ވެސް ހިމެނުމަކާއި އަލްބުޖައިރިމީ (البجيرمي)ގެ ފުރިހަމަގައި ބަޔާންކޮށްފައިވެއެވެ.[22]

14- ابن قدامه عبد الله بن أحمد المقدسي/ المغني/ دار الفكر ج9ص39

15- أشرف المسالك 1/ 283.

16- التلقين 1/ 530.

17- بداية المجتهد 1/ 1267.

18- منهاج الطالبين 1/ 148.

19- القرافي شهاب الدين أحمد بن إدريس/ الذخيرة : دار الغرب ج10ص116

20- الفيروزبادي إبراهيم بن علي بن يوسف التنبيه :دار النشر / ابن كثير . دمشق 337/1

21- أسنى المطالب 22/ 81.

22- حاشية البجيرمي على الخطيب 13/ 391.

ފިޤުހު ޢިލްމުވެރިން ކުރެ މާލިކީންނާ ޝާފިޢީންނާ ޙަންބަލީން ޙަނަފީންގެ ޖުމްލަ ހިމެނިވަޑައިގެންނަވާ ޒުފަރު ޖުމްހޫރު ޢިލްމުވެރިންގެ ރައުޔަކީ މުޖުތަހިދު ޤާޟީކަމުގައި އަންހެނަކު ޤާޟީކަމަށް އައްޔަން ކުރުން ހުއްދަ ނުވާނެކަމަށެވެ. އެބަހީ އަންހެނަކަށް ޤާޟީކަން ދިނުމަކީ ކަނޑައެޅިގެން ހުއްދަނުވާ ކަމެކެވެ. އެއީ އުއަންހެނަކަށް ދީން ޤާޟީކަމުގެ ވިލާޔަތް ބަލައިގަނެވޭނެ ކަމަށްވާތީއެވެ. އެހެނީ އަންހެނަކަށް ޤާޟީކަމުގެ ވިލާޔަތް ލިބިދީފައެއް ނުވެއެވެ.[23]

2.1.1- ޖުމްހޫރު ޢިލްމުވެރިންގެ ދަލީލުތައް

✓ الله سبحا نه وتعا لى ވަޙީކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ﴾ މާނައީ:- ފިރިހެނުންނަކީ، އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ބަލަހައްޓާ ބެލެހެއްޓުމުގައި ޤާއިމުވެގެން ތިބޭ ބައެކެވެ. (އެއީ) އެއުރެންގެ އެއްބައެއްގެ މައްޗަށް އަނެއްބަޔަކު الله މާތްކުރައްވައި، އިތުރުކުރައްވާފައިވާ ކަމަށްޓަކައެވެ.[24] މިއާޔަތުން އަންހެނުން ޤާޟީކަމަށް އިސްކުރުން މަނާކުރާކަން ވިދާޅުވެއެވެ.

އިބްނުކަޘީރު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ފިރިހެނުންނަކީ އަންހެނުންގެ މައްޗަށާ ބެލުންތެރި ބެލެހެއްޓުންތެރި ބައެކެވެ. އޭނާއަކީ އަންހެނާގެ ރައީސެވެ. ބޮޑުވެރިޔާއެވެ. އަދި އޭނާގެ ޙާކިމާއެވެ. އޭނާގެ މައްޗަށް އަންހެނުންދިމާ އަދަބުވެރިކުރުމުން ވަނީ ހުއްޖަތާއެވެ. އެހެނީ އަންހެނާއަށްވުރެ ފިރިހެނާ މާތްވެގެންވާ ކަމަށްޓަކައެވެ. މިސާލަކަށް ބަލާއިރު ނުބުއްވަތު ނުވަތަ ނަބީކަން ފިރިހެނުންނަށް ޚާއްޞަވެފައިވެއެވެ. ހަމަމިގޮތަށް ޚިލާފަތުގެ ވެރިކަން ފިރިހެނުންނަށް ޚާއްޞަކޮށްދެއްވައިފައިވެއެވެ. رسول الله ﷺ ވިދާޅުވި ޙަދީޘް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. {لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَّوْا أَمْرَهُمْ امْرَأَةً/އަންހެނަކު ވެރިއަކަށް އިސްކޮށްފިނަމަ އެޤައުމަކީ ނުވަތަ ބަޔަކަށް ކާމިޔާބުނުވާނެއެވެ.} ޤާޟީކަންވެސް ވަނީ ހަމަ މިފަދައިން ވިލާޔަތެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި ބިނާ އަށް އިބްނުޢަރަބީ ވިދާޅުވިގޮތުން ވިދާޅުވެއެވެ. ފިރިހެނުންނަކީ އަންހެނުންގެ މައްޗަށާ ބެލުންތެރި ބެލެހެއްޓުންތެރި ބައެކެވެ. މިވާ ފިރިހެނަކީ އަހުލުވެރިކަމުގެ ހުރިހާ ކަމެއް ބަލަހައްޓައި ބެލެހެއްޓުމެވެ. އަދި އޭނާގެ މުދަލާއި ބައްލަވާދެއްވުމެވެ.[25]

އިމާމް ޤުރްޠުބީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އަންހެނުންނަކީ ނަފްސާނީ ބުއްދިއްޔާތުވެއެވެ. ނަފްސާނީ ހުއްޓިފައިވާ ފިރިހެނުންނެވެ. އަދި ނަޒަރުކުރުމުގައި، އަޤުލުވެރިކަން މަދުވެ ފިރިހެނުންނެވެ. އަންހެނުންނަކީ ނުބައެވެ.[26]

ބައިސާފު އެކަލޭގެފާނުގެ ތަރުޖަމާގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ފިރިހެނުންނަކީ އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ބެލުންތެރި ބެލެހެއްޓުންތެރި ބައެއްކަމަށް އޮތް ކުރިމަތިން ބެލެހެއްޓުމުގެ ވިލާޔަތް ލިބިފައިވެއެވެ. އެއީ ފިރިހެނާ އަންހެނާއަށްވުރެ އެކަލާނގެ މާތްކުރައްވާފައިވާކަމަށްޓަކައެވެ. އެގޮތް ކުރުއްވަމުންދާ ބަސްބުނުމާއި، ތަދުބީރު ކުރުމުގައި ކުރިއެރުވުމެވެ. އަދި ކުޅަދާނަކަމާއި ކުރުމާއި، އެކަލާނގެއަށް ޙާޟިރުވުމުގައި އަންހެނާއަށްވުރެ ބާރުގަދަވުމުގައެވެ. މިސާބަބާއި ނަބީކަމާއި، އިމާމަތު ސިޔާސީ

-24 سورة النساء 34

-25 تفسير ابن كثير 1 / 492 (1/653)

-26 تفسير القرطبي 5 / 168

ޤާއިމްކުރުމާއި، އަސްކަރީވެރިކަމާއި، ޤަޟާކުރުމުގައި، ޖިހާދާއި، ހުކުރު ވާޖިބުވުމާއި، މީރާތުވެސް ކަންކަން ފިރިހެނުންނަށް ހާއްސަވެގެންވެއެވެ. އަދި ތަރިކައިން އިތުރަށް ލިބުމާއި، ވަރިކުރުމުގެ ބާރު ފިރިހެނުންނަށް ހާއްސަވެގެންވެސް ހުރުމެވެ.[27]

ބަޣަވީ އާންމު ތަފްސީރުގައި އެއްބައެއްގެ މައްޗަށް އަނެއްބަޔަކު الله سبحانه وتعالى މާތްކުރައްވައި، އިތުރުކުރައްވާފައިވާ ކަމަކީ ޢަމަލުތަކެވެ. ޢިލްމުގެ މަސައްލަ އަންހެނާއަށްވުރެން ފިރިހެނުންގެ ބޮޑުވުމާއި ދީނުގައި ފުރިހަމަވުމާއި، ވިލާޔަތު ޢާއްމުކަމެވެ.[28]

އަންހެނަކު ބޮޑުވެ ތިބޭ ހަމައެކަނި ބަލާއިރު މިހެނގައި ވާނީ އަދިވެސް ވަށްކަމު ކުރުބަލާ މަޝްރޫ އަޅު ޖިންސުތަކެއް ނިސްބަތްވާ އަންހެނުންނަށް ނިސްބަތްކުރެވޭތީއެވެ. މިގޮތް މާނަކުރާ ދީފައިވާ ޢިލްމީ ފިރިހެނުން އަންހެނުންނަށްވުރެ. އަންހެނުން ފިރިހެނުންނަކީ ނޫނެވެ. މިއީ ޤާނޫނުގެ ވިލާޔަތު އަންހެނުންނަށް ނުވާކަން ދެނެގަނެވެއެވެ. އަންހެނުންވާނަމަ އަޅުވެސް ފިރިހެނުންގެ މައްޗަށް ދުވަސްތަކެއް ހިމެނޭ ކަމެވެ.[29]

✓ رسول الله ﷺ ޙަދީޘުގައި ވަނީ މިހެންނެވެ. {حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ الْهَيْثَمِ، حَدَّثَنَا عَوْفٌ، عَنِ الْحَسَنِ، عَنْ أَبِي بَكْرَةَ، قَالَ لَقَدْ نَفَعَنِي اللَّهُ بِكَلِمَةٍ سَمِعْتُهَا مِنْ، رَسُولِ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَيَّامَ الْجَمَلِ، بَعْدَ مَا كِدْتُ أَنْ أَلْحَقَ بِأَصْحَابِ الْجَمَلِ فَأُقَاتِلَ مَعَهُمْ قَالَ لَمَّا بَلَغَ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَنَّ أَهْلَ فَارِسَ قَدْ مَلَّكُوا عَلَيْهِمْ بِنْتَ كِسْرَى قَالَ لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَّوْا أَمْرَهُمُ امْرَأَةً} މާނައީ:- އަބޫބަކުރާގެ ރިވާޔަތުގައި ވެއެވެ. ޖަމަލު ހަނގުރާމައިގެ ދުވަސްވަރު رسول الله ﷺ ގެ ދުށުމަތިން އަޑުއިވުނު ބަސްފުޅަކުން މިފަދަ ކަލިމަތަކުން الله سبحانه وتعالى މަންފާދެއްވިއެވެ. އަދި އަހަރެން ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް ބައިވެރިވުމަށް ކައިރިވީމެވެ. ފާރިސްގެ ރަށްވެހިން އަވަށުގެ ބޭފުޅުންނަށް ކިސްރާގެ ރައްޔިތުން އަންހެނަކު ރަސްކަމަށް ޙަވާލުކުރިކަން ދެނެވަޑައިގެންނެވުމުން رسول الله ﷺ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަމެއްގެ ކަންތައް އަންހެނަކާ ޙަވާލުކުރި ޤައުމަކަށް ފަލާޙެއް ނުލިބޭނެއެވެ.[30]

މިޙަދީޘުގެ ދަލީލުން ޢިލްމުވެރިން ވިދާޅުވަނީ އަންހެނުންނަކީ ވެރިކަމަށް ކުޅަދާނަ ބައެއްނޫނެވެ. އަދި ޤާޟީކަމުގެ ވިލާޔަތު އޮތްބައެއް ނޫނެވެ. އަދި އަންހެނުން ޤާޟީކަމަށް ޢައްޔަނުކުރުން ޖާއިޒު ނޫނެވެ. ވިލާޔަތާ ބެހޭގޮތުގެ ތަޙުޤީޤު އަޅުބޮޑުވެ ޙިމާޔަތް ދެއްވާ ދަނޑުވެރިން ހެދީމެވެ. ވިލާޔަތުގެ ދިނުމަށް ވިލާޔަތާ ބެހޭވަރު ޤާޟީކަމުގެ ވިލާޔަތު އޮތް ބޭފުޅުން ކަމުގައިވެއެވެ. އެއީ މިކަމުގެ ޝަރުޠު އިލްމުވެރިންގެ ބަސްތުންވެއެވެ.

އިމާމު ޝާފިޢީ މިޙަދީޘުގެ ދަލީލުން ވިލާޔަތްކުރުމަށް އަންހެނުންނަކީ ވިލާޔަތުގެ އަހުލުވެރިން ނޫނެކަމާއި ތަޙުޤީޤުން ދެނެގަތުމެވެ. އަދި ޤައުމުގެ ވެރިކަމަށް ޢިލްމުން ޢިލްމުވާކަމަށް ތަޙުޤީޤުކުރެވެއެވެ. އެކަށީ އެކަމުން ވިޔަފާރި ނުލައި ޝަރުޢީ ޤާޟީބޭފުޅު ކަމަށް އަހުލުވެރިވާ އެކަމުން

[27]– البيضاوي في تفسيره 184/2

[28]– البغوي في تفسيره 206/2

[29]– مسائل شرعية في قضايا المرأة (سلسلة بحوث فقهية في قضايا معاصرة -1- ص 17

[30]- ބުޚާރީ ޞަޙީޙު ޖ1 ޞ337ޙަދީޘު 4073/ 4425 ورواه النسائي في " السنن " (227/8) وبوب عليه النسائي بقوله : "النهي عن استعمال النساء في الحكم"

ދުރުހެލިވުން ވާޖިބުވެގެންވާތީއެވެ.[31] އަދިވެސް ޝައުކާނީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޚަލީފާއާއި/ކާޒީކަމާއި ނިޔާކަމަށް ބައިންކުރުމަށް ވެރިން ނަޒީރެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއަސްލުވެރިން ބޭރުވެގެންވާ ވަކީލުންނުވެއެވެ. އަދި ދަންނައެވެ. އަހުރުވެރިކަމުގެ ބައްޔަތަކީ الله سبحا نه وتعا لی ގެ ހުކުމްތަކުގެން ހުކުމްއިވާ ޤާނޫނީއެވެ. ޚަލަ އެއީ ވިލާތުގެ ތުރުއިން އެބަޔީ ވެރިކަމުގެ ތުރުއިންވާކަމުކުވެ.[32]

ޝާފިޢީ މަޛުހަބުގެ އިލްމުވެރިއެއްކަމަށްވާ ޝަރުބީނީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އަންހެނުންނަކީ ވިލާތުގައި ނުވެއެވެ. އެހެނީ رسول الله ﷺ ހަދީޘްތުގެ ރަސޫލާ ވެފައިވެއެވެ. {لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَّوْا أَمْرَهُمْ امْرَأَةً} އަދި އަންހެނުންނަކީ ބުއްދިއާއި ދީނުގައި އުނިބައެއްކަމުވެ.[33]

އިބްނު ހަޖަރު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޤާނޫނުގެ ކިބައިގައި ހުރުން ޚާޞްމުކާ ޝަރުޠެއް ކަމުގައި ޖިންސުނަރަކަތަކުން ހިފުކުރަނީ އިލްމުވެރިން ވިލާތަވެއެވެ. ނަމަވެސް ހަނަފީ މަޛުހަބުގެ އިލްމުވެރިއްކަމަށްވާ ޠަބަރީ އަދި ހަނަފީ މަޛުހަބުގެ އިސްތިސްނާ ކުރައްވައެވެ. ޤުދުރަތުގެ ހުއްޖަތެއް {ما أفلح قوم ولّوا أمورهم امرأة} މިސައްލަ ހަދީޘްއެވެ. މިހަދީޘްގެ އެހެން ޤާނޫނީ ކާމިލު ނުވަތަ ފުރިހަމަ މިޚަލަފުވާން ޖާއިޒުކަމުގެ ފުރިހަމައި އަޑު ބަލާއިރު އަންހެނާއި އުނިމިހެކެވެ.[34]

މިހަދީޘްގައި رسول الله ﷺ ޚަބަރު ދެއްވަނީ ފާރިސްގެ ޤައުމު ކިސްރާގެ ދަރިކަނބަލުން ކަންތައްތައް އަންހެނުންގެ ވެރިކަމުގެ ދަށުން ކުރި ބޭބޭކަން ކާމިޔާބުއް ނުވާނެކަމުގެއެވެ. މިހަދީޘްން ދަލީލު ކުރަނީ ޢާއްމު ކަންކަމުން އަންހެނުން އިސްނުކުރުމުން ކާމިޔާބު ނުވާނެކަމުގެއެވެ. މިގެ ތެރޭގައި ޤާނޫނަށްވެސް ހިމެނެއެވެ.

މާވަރުދީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މިގޮތުން އަންހެނުން ޤާޟީކޮށް ބޭއްވުމަކީ ހުރިހާ ކަމަކަށް ޢުދުރުވެރިވޭ. رسول الله ﷺ ހަދީޘްކުރައްވާފައިވެއެވެ. {ما أفلح قومٌ أسندوا أمرهم إلى امرأة} އެހެންކަމުން މިއީ ދަލީލުކުރެވޭ. އަދި އަންހެނުންގެ އުނިކަން ސާބިތުކުރާ ދަލީލުތަކުގެ މިތެރޭގެ ސިޔާސީ އަމުރުވެރިކަން ހުއްޖަތެއްނުވޭ ފިރިހެނުންނަށް ކަން އެނގެވެ.[35]

އެއްބަދަލު ބުނަނީ މިހަދީޘްގެ ގާރިސީންގެ ވެރިކަމަށް އިސްވެ އަންހެނުންނާމެދު އަދިސްވަވާ ހަދީޘްކުރައްވައެވެ. އެހެންނަމަވެސް މިހަދީޘްގައި لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ މިގޮތަށް އައުމުން އެއީ ވަކިބަދަލުކަން ޚާއްޞަ ހަދީޘްއް ކަމަށް ދޮގުކުރައްވައެވެ. އިބްނު ހަޒަމް ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އަންހެނުންނަށް ވެރިކަމާއި، ޚާއްޞަކޮށް ވިލާތުލް ޢުޡްމާ ކަމާއިދުމުގައި އެއްވެސް ބަޔަކު ދުރުގައި ހިމާޔަތްކުރޭވެ.[36]

[31] نيل الأوطار 9/ 137 (8/305)

[32] "السيل الجرار" 4/273

[33] مغني المحتاج 4/ 371.

[34] فتح الباري ابن حجر 13/ 146.

[35] الأحكام السلطانية ص 46

[36] انتهى من "الفصل في الملل والأهواء والنحل" 4 / 129

ޤާޟީ އަބޫބަކުރުބުނުލް އަރަބީ އަހުކާމުލް ޤުރުއާނުގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މަތީގައި ދެންނެވުނު ބަޔާންކުރަނީ އަންހެނުންނަށް ޚަލީފާއަކަށް ނުވެވޭނެކަމުގެ ސަބަބަކީ ބަރަސްއަސްސަކަމެވެ. މިކަމުގައި އެއްވެސް ޚިލާފެއްނެތެވެ.[37]

އަލްބުޚާރީ ޝަރަޙުގައި ސުނަންގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އަންހެނަކު ޤާޟީއަކަށް އަދި މުސްލިމުންގެ ވެރިޔަކަށް ވެސް ހެދުމަކީ ޖާއިޒުކަމެއްނޫނެވެ. އެހެނީ އިމާމާ ވެރިޔާ ޖިހާދުކުރުމަށް ނިކުމެ ވެރިކަމާ ކުރާ އަދި ޤާޟީއަކީ ވެރިކަމާ ހަވާލުވާ މީހެކެވެ. ޝަރުޢު ކުރާ ބަލިކަމުގެ މަސައްކަތުގައި މުސްލިމުންގެ ކަންތައް ކުރާ މީހެކެވެ. ޤާޟީއަކީ ވިޔަފާރީގެ ދަށުގައި ފަސްދެމިހުރި ނަފްސާނީ ސާބިތު މީހެކެވެ. އަންހެނާ ހުރީ އަވަށްތެރޭގައި ހޫނުވެ ބަރަހަނާ ވާހަކަތަކުގައި، އަވަށްތެރޭގައި ކަޅުވެރިކަމެވެ. އެހެނީ އަންހެނާ ދުއްވައިގެން ދެވެނިކަމާއި އަނެއް ހަތަރު ކަމުގައިވާ ގައި ހިފާދާނެކަމެވެ. އެއީ ނަފްސުގައި ފާޅުގައި ޤާޟީކަމުގެ ދާއިރާގެ ބާރު ހުރުމެއްކަމެވެ. އަދި ނަފްސުގެ ބޮޑު ކަމާއި ބެހިގެން ވެސް ނުވާނެކަމެވެ. މިހެން ހުރި ހިސާބުން ނުކުރާ ކަމާއި ބުއްދިވެރިކަމުގެ ބަރަހަނާ ބަލިކަމެވެ.[38]

✓ ޤާޟީކަމަކީ ފިޤުހުވެރިޔަކުން ކުރަންޖެހޭ ވަކިކަމެއް ނޫނެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެ ހަމަޖެހުމާ ބަޔާންކުރާ ވެރިކަމުގެ ސިފަ. ވެރިއެއް ބަލައިގަނެވޭ ކަމަކަށް ނަފްސު ނެތި ވެރިކަމާ ހަވާލުކުރާ ހާލަތެވެ. ޖަޒީރާތަކުގައި ވެރިކަމުގެ އަސަރު ބަލިކަށިކަން ޤާޟީކަމެއް ކުރެވިދާނެތޯ.

رسول الله ﷺ ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. {يا أبا ذر إني أراك ضعيفاً، وإني أحبُّ لك ما أحب لنفسي، لا تأمرن على اثنين ولا تولين مال يتيم} މާނައީ:- އޭ! އަބޫ ޛައްރެވެ. ކަލޭގޮތަށް ބަލިކަށި މީހެއްކަމުގައި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ފެނެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފުސަށް ލޯބިވާ މިންވަރަށްވުރެން ބޮޑަށް ކަލޭގޮތަށް ލޯބިވަމެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭގޮތް ދެމީހެއްގެ މައްޗަށް ވެރިއަކަށް ނުވާށެވެ. އަދި ޔަތީމެއްގެ މުދަލުގެ ބެލެހެއްޓުމުގެ ވެރިކަން ނުހިފާށެވެ.[39]

އެހެން ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. {قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلاَ تَسْتَعْمِلُنِي قَالَ فَضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى مَنْكِبِي ثُمَّ قَالَ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّكَ ضَعِيفٌ وَإِنَّهَا أَمَانَةٌ وَإِنَّهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ خِزْيٌ وَنَدَامَةٌ إِلاَّ مَنْ أَخَذَهَا بِحَقِّهَا وَأَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ فِيهَا} މާނައީ:- އަބޫ ޛައްރު ބުންޏެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު رسول الله ﷺ އަށް ދެންނެވީމެވެ. މަންކަލޭގެފާނު އަޅުގަނޑު ވެރިއަކަށް ނުލައްވަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ رسول الله ﷺ އަޅުގަނޑުގެ ކޮނޑުގައި ހިފައްވައި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގޮތަކީ ބަލިކަށި/ނިކަމެތި މީހެކެވެ. އަދި މިއީ އަމާނާތެކެވެ. އަދި ޤިޔާމަތްދުވަހުން އެއީ ލަދުވެތި، ހިތާމަވެރި ކަމެކެވެ. އެކަމުގައި އޮތް ޙައްޤު ފުރިހަމައަށް ދީފި މީހަކު މެނުވީއެވެ.[40]

މިހަދީޘް ރަޙީމުއަށް ތަފްސީރުކުރައްވައި، ޤާޟީކަމުގެ މަޤާމު ބަލިކަށިމީހުންނަށް ނުހަވާލުކުރުމާއެވެ. އަންހެނުންނަކީ ބަލިކަށި ދަރިންގައި ފިތުނަވާ މީހުންނެވެ. އިހާމު ޝައުކާނީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. "أراك

ضعيفاً "ބަލިކަށިވެގެންކަމުގައި ވާނެވެ." އެބަހީ މިދަރިވަރިޔާ ބަލިކަށި ނުވަތަ އުނިވިހަރުގެ ދުސްވިދުންގެ ޝަހާދަތުގެ ވިޔަފާރި ދިނުން ސަލާމަތްވާނަކަމުގެ ދަލީލެކެވެ.[41]

އިބްނު ޤުދާމާ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޝަހީދާ ހަސްވުމުގެ އިތުރުކުރެއްވިކަމެވެ. ލީ ޙައްޤާ ގުޅިގެން ބަރައްދަރު ފޮޅުކުރާ، ބެއްދިއްވާ، ގުޅިގެން ނިކާއްދަރާ ކުރިކަން ވާސިލޭ މިހެކެވެ. އަދި އަންހެނާއާ ބެއްލެވި ގެންއިނި ބަރައްދަގައި ބަލިކަށި، ފިރިހެނާއި އަޔާބަލާއިދު ހޭވިދު ޤަވާބަން ބަލިކަށިވެހެކެވެ. އުވިހެއްގެ ބަލިކަރިކަމަށް އަންނަނިވި އާޔަތުން ދަލީލުކުރެވެ. ﴿أَن تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الأُخْرَى﴾ މިދަލީލުން އެއްގެރޭގައި އަންހެނާގެ ހެކިބަސް ފުރިހަމަވުން ގޮތްކުރުންވެއެވެ. މިކަމުން އުވިހެއްޔާ ބަލިކަރިބައްކަމަށް ދަލީލުކަމުކުރެވެ. އެއްކަމެއް ގޮތްގައި އަންހެނުންގެ ހެކިބަސް ގޮތްކުރުންވެއެވެ. އަދި ފިރިހެނުކު ނުތިނަމަ ދުރުލު އެއް. އެއް އެބައި މިހުން އެކަކު ހަމަހަމަވެ މަޤާމުގެދުން ކަމަކަށް ޖެހެއެވެ.[42]

- ✓ ގެއްލުގެ އެންމެ އިސްތިޙާދާއި، ޝަރީޢަތަށް ދިރާސާކުރު އަންހެނުންނަށް ޝަރީޢަތް ނުކުރެވެންކަމަށް <u>ދަލީލުދައްކައެވެ.</u> އިބްނު ޤުދާމާ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ގެއްލުގެ އެންމެ އިސް އިޖުމާޢުކަމާއި، ގެއްލުގެ ވެރިކަމަށް އަހާރާމް ދިނުން ސަލާމަތްކަމުގެ ސަބަބަށްއެއްވާނެވެ.[43] އިބްނު ރުޝްދު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. އަންހެނުންނަށް ޝަރީޢަތަށް އިސްތިޙުލާފް ގެއްލުގެ ވެރިކަމަށް އިސްކުރުން ކަނޑައެވެ.[44]
- ✓ އަންހެނުން ޝަރީޢަތްކުރުން ހުއްދަނުވަ رسول الله ﷺ ގެޒަމާނުގައި ހުކުމްކުރެއްވި ޚުލަފާއުރާޝިދީންގެ ޒަމާނުގައި އެކަން ކުރެއްވިއެވެ. އެހެނަސް މިއިން ޒަމާނެއްގައި ޝަރީޢަތަށް އަދި ގެއްލުގެ ވެރިކަމަށް އަންހެނަކު އައްޔަން ކުރައްވާފައިނުވެއެވެ. އަދި އެގޮތުން އައިބަޔަކުވެސް އައްޔަންކުރައްވާފައިނުވެއެވެ.[45]

ހުރިހާ ޒަމާނުގައި އަޤްލުވާ ދާއާ ބޮޑުކަމެއް ބަޔާނުގެ ކަންތައްތަކުގައި ކުރެއް ކަމަށް ބޭނުން ވާހަކައެއް ދޭހެއް ކަމަށް ފެތުރިފައެވެ. އެއްވެސް އަންހެނަކު އެއްޔަން ކުރައްވާފައިނުވެއެވެ. އަދި ހަމަ އެހެރުއިން ޝަރީއަތްގެ މަޤާމާއި އާއްމު ހާކިމަށް ދަޢްވާއާ ދަރިވެ ދެއްކާފައިވެއެވެ. އެކަމަށް އިސްލާމީ ޝަރީއަތްގައި އަންހެނުން ދިރިހުރުމު ފުރުޞަތެއް ބަހައް ކުރައްވާފައި ވެއެވެ.

އިބްނު ޤުދާމާ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. رسول الله ﷺ ޝަރީޢަތަށް އަންހެނަކު އައްޔަންކުރައްވާފައިނުވެއެވެ. ހަމަ އެގޮތުން ހަލީފާއިންނާއި، އަދިއާގެ ފަހުން އައިބަޔަކުވެސް އެކަން ކުރައްވާފައިނުވެއެވެ. އަދި ޚިލާފު މިއިން ބޭރުކު އަންހެނަކު ޝަރީޢަތަށް އަދި ގެއްލުގެ އިސްތިޙާދުގެ ވެރިކަމަށް އައްޔަންކުރައްވާފައި ނުވެއެވެ. މިކަން ޚާލީ މިހެނެއްގައި ވާނަމަ އާދަވެގެން އެކަން ހުއްދަނުވާނެވެ.[46]

---

[41]- نيل الأوطار 9/ 137.

[42]- المغني 10/ 92.

[43]- ކުރީގެ ހަވާލާ

[44]- بداية المجتهد 1/ 1267.

[45]- مسائل شرعية في قضايا المرأة (سلسلة بحوث فقهية في قضايا معاصرة -1-) ص 42

[46]- المغني 10/ 92.

✓ ޙަނަފީމާގެ ފަހުކޮޅުގައި ޢުލަމާއުގެ ނަޒަރު ހުކުމްދީފައިވިޔަސް އަންހެނާގެ ފަހުކޮޅުގައި ޢުލަމާއުގެ ނަޒަރު ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ. އަންހެނާއަށްވުރެން ޙާސިލު މިހާ އަޙްވާލުތަކުގައި އަންހެނާ ޤާޟީކަމަށް އިސްތިޙުޤާޤު ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.[47]

2.2- ދެވަނަ ރައުޔު:- ޙައްދާއި ޤިޞާޞް ނޫން ކަންތައް ކަމެއްގައި އަންހެން ޤާޟީކަންކުރުން ހުއްދައެވެ.

އިސްލާމީ ފިޤްހުގެ ބައެއް ޢިލްމުވެރިން ދުރުއްޖާއިރު ފެންނަނީ އޮތީ ޤާޟީކަމުގެ ވިލާޔަތު އަންހެނުންނަށް ލިބިގެންވާކަން ބަޔާންކޮށް ތިޔައްވާފައި ފެނެއެވެ. ނަމަވެސް އެއީ އެބައިމީހުންގެ ހާލަތެއް ޤަބޫލުކުރާ ކަންތައްތަކުގައެވެ. އެއީ ޙައްދާއި ޤިޞާޞްގެ މައްސަލަތައް ފިޔަވައެވެ.[48]

ޙަނަފީންނަކީ ޖިނާޔަތު ނޫން އެހެން ބޭނުންތަކުގައި މުޢާމަލާތުތަކުގައި އިބްނު ޤާސިމް ދަރަޖައިގެ ޝަރުޢީ އަންހެނުންގެ ޙައްޤު ޙައްދާއި ޤިޞާޞް ނޫން ކަންތައް ކަމެއްގައި ޤާޟީކަން ކުރުން ހުއްދައެވެ. އެހެންވީމާ ޙައްދާއި ޤިޞާޞް ނޫން މައްސަލަތަކުގައި ޤާޟީކަން ޙާއިޒުވެ.

އިބްނު ނުޖައިމު ސިރާޖުގެ ޖަލީލު ޝަރުޙުގެ ދެސޭޚު ގައި ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޙައްދާއި ޤިޞާޞްގެ މައްސަލަ ޝަހާދަތުގެ ޤާޟީގެ ޙިޔާނަތުގައި ޝަހާދަތް ސައްޙަވެފައިނުވާ ހުކުމާއި، ޝަރީޢަތުގައި ޖާއިޒުވާ، އިސްލާމްދީނުގައި ވީމާއި، އެވާ ފެނުނު މާލަކުރުވަ މިކަން ވުޒޫގެ ޝަރުޢީ ފުރިހަމަވާފަދައެވެ. ފުރިހަނދާނުވުމާއި، މުޖުތަހިދުކުރުމުން ނުހިމެނެވެ.[49]

އިބްނު ޢާބިދީން ވަރަކަށް މުޢާމަލާތުގައި ވިޔަފާރިކުރިއެވެ. ޤާޟީކަމުގެ އަޙްކާމާއި ވަކި ހިސާބެއް ދިނުމުގެ އަޙްކާމާއި ލިބިފައިވާ މީހުންނަށެވެ. އިސްލާމް ދީނުގައި ހިސާބެއް ސަލާމަތް ޝަރުޢީވަކާ ބާރުވެވުމާއި، މީރާސާއި ކަމުގެއިވެރިކަމާއި، ޚަރަޖުމިހަކަށް ނަފުވާއި، ޝަޚްޞު ބައްޓަން އަޅުއިސްފައިނުވެއެވެ. ޤާޟީން/ވިލާޔަތު ބަދަލުވާ މިހާރަށް ވެގެން ގޮތުގެ އެހިސާބުތައް ކުރެވި ބަދަލުވާ މިހާރަށް އެހިސާބު ނުވެއެވެ.[50]

ފުރިހަމަކަމުން ހިސާބުކުރުމާއި، ޤާޟީކަމުގައި ޝަރުޢީއްޔަތުވެއެވެ. ހިދާޔާ މިފޮތުގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. ޙައްދާއި ޤިޞާޞް ފިޔަވާ އެހެންކަމުގެ ހުއްދަ ކަންތައް ކަމެއްގައިވެސް އަންހެނުން ޤާޟީކަންކުރުން ހުއްދައިގެންވެއެވެ.[51]

މިޙައްޤު ވެސް ޙަނަފީމަޛްހަބު ސިރާޖީގެ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ޝަރުޢީގައި ޙައްދު ލިޔަފައި ކަންތައްކަމެއްގައިވެސް އަންހެނުން ޤާޟީކަން އިސްލާމްދީން ހުއްދަވެގެންވެއެވެ. އެހެނަސް މުއްސަދުގެ ރިން އިމާމު (އިމާމް މާލިކު، އިމާމް ޝާފިޢީ، އިމާމް އަޙްމަދުބިނު) ހުއްދަނުދެއްވާކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ.[52]

47- مسائل شرعية في قضايا المرأة (سلسلة بحوث فقهية في قضايا معاصرة -1-) ص 45

48- الدكتور عبدالكريم زيدان في كتابه "نظام القضاء في الشريعة الإسلامية" ص30، والدكتور محمد مصطفى الزحيلي في كتابه "التنظيم القضائي" ص58

49- البحر الرائق 6/ 281،280.

50- حاشية ابن عابدين 5/ 354.

51- الهداية شرح البداية 3/ 107، وانظر: بداية المبتدي 1/ 150، وانظر: شرح فتح القدير 7/ 297.

52- شرح فتح القدير 7/ 297.

މާލިކީ މަޛްހަބުގެ އިބްނުލްޢަރަބީ ބަޔާންކުރައްވައިފައެވެ. މިދަލީލުގެ ކަންކަމުގައި އަންހެނަކު ޤާޟީކަން ކުރުން ހުއްދަކަމަށް އަޠްޠަބަރީ ވިދާޅުވެއެވެ.[53]

2.2.1- އަންހެނުން ޤާޟީކަމަށް އިސްކުރުން ހުއްދަކަމަށް ހަނަފީމަޛްހަބުގެ އިމާމުވެރިން ދެއްކެވި ދަލީލު

ހެކިބަސް ހުއްދަވާގޮތަށް ޤިޔާސްކޮށް ޤާޟީކަން ހުއްދަކަމަށް ވިދާޅުވެއެވެ. ހެކިބަސް އަދާކުރުން ހުއްދަވާ ކަންކަމުގައި ޙައްދާއި ޤިޞާޞްފިޔަވާ އެހެން ކަންކަމުގައި އަންހެނުން ޤާޟީކަން ކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. އެހެނަސް ޙައްދާއި ޤިޞާޞްގެ ކަންކަމުގައި އަންހެނުންގެ ޤާޟީކަން ހުއްދައެއްނުވާނެއެވެ.

މުޙައްމަދު ބިން އަލްޙަސަނުއްޝައިބާނީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ހެކިބަސް އަދާކުރުން ހުއްދަވާ ކަމެއްގައި އަންހެނުންނަށް ޤާޟީކަން ކުރުން ހުއްދަވެއެވެ. އެފަދައިން ހެކިބަސް އަދާކުރުމުގެ ވިލާޔަތު ލިބިގެންވާ ކަމެއްގައި ޤާޟީކަން ކުރުމުގެ ވިލާޔަތު ލިބިގެންވެއެވެ.[54]

އިބްނު ރުޝްދު ބިދާޔާގެ މިވާހަކަ ފެށުން ދަލީލުކުރައްވާފައެވެ. "ޤާޟީކަމުގައި އަންހެނުންގެ ހެކިބަސް ޤަބޫލުކުރުން ހުއްދަވާ ކަންކަމުގައި ހުކުމް ކުރުން އަންހެނުންނަށް ހުއްދަވެއެވެ. އަދި އެހުކުމްތަކެއް ދީނީ ބައިވަރު އެއްކަލަ ބޭނުންކުރެވޭނެއެވެ." އިބްނު ރުޝްދު ވިދާޅުވެއެވެ. އަސްލަކީ މީހުންކުރި އިންސާނުންގެ މެދުގައި ފައިސަލާ ކުރުމުގެ ވާހަކަކަމުގައި، މިއާ ބެހޭ އިމާމުން އިސްތިންބާޠް ކުރެއްވި ކަންތައްތަކުގައި ފިޔަވައި އެނޫން ކަންކަމުގައި އަންހެނުން އެބައި މީހުންގެ މެދުގައި ހުކުމްކުރުން ޖާއިޒެވެ.[55]

ބައްލަވައި ޤާޟީކަމަށް ކަނޑައަޅާ ފިޔަވައި މުދަލާއި ހަރަކާތްތަކުގެ އަނބިކަނބި ކަންކަމުގައި ހެކިބަސް ދޭތާ ދެމީހުންގެ މައްސަލަ ބެލުމުގެ ބައްޔަތުގެ ޤާޟީކަންކަން ފިޔަވައި އެނޫން ހުރިހާ ކަންކަމުގައި ޤާޟީކަން ކުރުން ހުއްދައެވެ. ބަސްފުޅުގެ މިވާހަކަތަކަށް ބިނާކުރެވި ޤާޟީކޮށް މަސްއޫލިއްޔަތުގެ މައްސަލަ ބިނާކުރެވެ. އެހެން ޤާޟީކަމާއި، މުޢާމަލާތާއި، ޢާއިލީ ކަންކަމާއި، ޤާޟީއަކަށް ފެނިދާ ޝަރީޢަތުގެ ބަދަލާއި، އެއްކަމަށްވެސް ވާނަމަ ކުރުމުގެ ބާރުތައް ދިނުމަށް ޤާނޫނެއް ފާސްކުރެވުނު ޤާޟީއަށް ކަނޑައެޅުނު އަމުރުގެ ދަރަޖަ ކަމަށް ގަބޫލުކުރެވިފައެވެ.[56]

2.2.2- ޖުމްހޫރު އިމާމުވެރިންގެ ދަލީލުތަކަށް ހަނަފީ މަޛްހަބުގެ އިމާމުވެރިން ދެއްކި ރައްދު

رسول الله ﷺ ބަޔާންފުޅުދެއްވާފައިވެއެވެ. {لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَّوْا أَمْرَهُمْ امْرَأَةً} މާނައީ:- ތިމާގެ ކަންކަމަށް އަންހެނަކު އިސްކުރާ އެއްވެސް ޤައުމަކަށް ކާމިޔާބެއް ނުލިބޭނެއެވެ.[57]

މިދަލީލަކީ އަންހެނުން ޤާޟީކަމަށް އިސްކުރުން ހުއްދަނުވާކަމަށް ދޭ ދަލީލެއްކަމުގައެވެ. މިޙަދީޘަކީ ބަޔާނާއި އާޔަތްތަކުގެ ދީނުގައި އަންގާފައިވާ ބޭނުމަކީ ސަރުކާރުގެ މަސައްކަތުގައި ބޮޑު މަޤާމެއް ކުރުމަށް ޤާޟީއްގެ

53- بداية المجتهد 1/ 1267.

54- شرح فتح القدير 7/ 298.

55- انظر: بداية المجتهد 1/ 1267.

56- ދުސްތޫރު މުޙައްމަދު މުޙައްމަދު އައްޝަރީފް އަލްމިސްރީ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީ ޙުކޫމަތު ދިރާސާކޮށް އަންހެނުންނާ ގުޅޭ މަޢުލޫމާތު މިސްރުގެ ޤާނޫނީ ފިކުރު ޢިލްމީ ދިރާސާތަކުގެ މަޖައްލާ – 2007 ވަނަ އަހަރުގެ އަދަދު 10

57- ރިވާކުރީ ބުޚާރީ ޖ1 ޞ337ޙަދީޘް 4073

ޖިންސާއެވެ. ވީމާ އަންހެން ޚާޞީގެ ހުކުމަކީ ނާޖިޒު އެއްޗެކެވެ. ޚަހެ ޚާޞީވާގެ (އަންހެން ޖަނަވާރުގެ) ހުކުމަކީ الله ގެ ހުކުމް ބަދަލުން ކުރައްވާފަދައިވާ ހުކުމެއްނަމަ ނަފީކުރަންޖެހޭނެ ދަލީލެއްނެތެވެ.[58]

އެމީހުން ބުނެއެވެ. އަންހެނާގެ އަހުލިއްޔާ ނުތެރަށް ސާބިތުވާ އެއްވެސް ދަލީލެއް ސާބިތުވެގެން ނުވެއެވެ. އެއާ ޚިލާފަށް ދަލީލުތަކުން ދަލީލުވަނީއެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް ހާލަތެއް އަސްލަކަށް ބަރަކާތްކުރުވެގެން ވެސް ހުއްދަވާނެތެވެ. ވަޒީރު ބަލާއަށް ބާރުއަޅައިފާ ވަނީ ހުއްދަވާނެތެވެ. ދަލީލުގެ ކަންކަން ބަލާއަށް ޖިންސާނުގެން ވަނީ ހުއްދަވާނެތެވެ.[59]

އަދިވެސް ބުނެއެވެ. އަންހެނުންގެ ބައްދަލުވުމުގައި ދިރުމުގެ ސިފަކުރުން އަޅާފަކަށް އަލުން ކުރުވިއެވެ. އެހެންވީ رسول الله ﷺ ބާރުއަޅުއްވާފައި އެވަނީ ޚާޞީކުރުމުގެ ވަރަށް ގިނަ ކަންކަމުގައި ވަނީހަމަ ހާލަތުގައި ނުވާން ކުރުއްވައެވެ. އެކަމާމެދު ހިސާބުކޮށް ކުރައްވާފައި އެވަނީ ހާލަތުގައި ނުވާނެކަމުގައެވެ. ވިލާތުގެ ދިޔަޔަކުން ނުވާކަމަކަށް ނުނިވެއެވެ. ހަމަހަމަޔަކުން މިޔަރުގެ ދިސާބުތައްކުރުން ހާލަތު ނިކަމެތި ވާނުކަމަށް ބަރުތަކުކުރުމުގެއެވެ. ނަމަވެސް ބަޔަކު ބަލާއިރު ގެންދެވުނުކަމެއް ނުވަތަ ނުނިކުމެ އެނބުރިކަށް ނުވެއެވެ. ވީމާ ބަރުތަ ބާރިޔަ ވާނީ ޔަވުގެންނިވިއެވެ.[60]

އަދިވެސް ބުނުވެއެވެ. ބައްދަލު ގޮތުން އުނިވުމަށް ސަލާމަތީ ކަމެކެވެ. އެއްވެސް ހާލަތުގައި އެހެން އެއްޗެއް ބައްދަލުކުރުމަކަށް ދަލާލަތެއް ނުކުރެއެވެ. މުއުނިކަން މިވަނީ ޚިޔާނާތަކަށް ނިސްބަތްކުރެވެއެވެ. އެހެނީ ޚިޔާނާތައް އަދާބަލާއިރު ނުވަތަ ނިސްބަތްކުރެ ބަލާއިރު އުނިވާފަކައެވެ.[61]

އަދިވެސް ބުނެއެވެ. އުނިކަން ނިސްބަތްވަނީ އުމުރުގެ އަންހެނުންގެ ޖިންސަކެވެ. ބަލާ ޚިޔާނާތްތަކަށް ވެރިން ބަލާ އަންހެނުން ހުރިކަން ބޭނުމަކަށްވެސް އެކަށީގެންވާ ކަމެކެވެ. ބުނެއުމެވެ. އަންހެނުންނަށްވެރިން ޚިޔާނުން ހުރިގެންވެއެވެ. ހަމަ މިގޮތަށް ބަލާ ޚިޔާނާތްތަށްވެރިން އަންހެނުން ހުރިގެން ވެރިން ނުނިކުމެއެވެ.[62]

2.3- ތިންވަނަ ބަހުސް: މުޖުތަމަޢު ގޮތެއްގައި އަންހެނުން ޚާޞީކަން ކުރުން ހުއްދައެވެ.

އިބްނު ޙަޖަރު އަލްޢަސްޤަލާނީ އައްޒަރީޢީ ދަރުވާޖެއި ޖަންނަތާ ގޮތުގައި ކޮންމެ ބާވަތެއްގެ މުސްލިމުއްގެއިވެސް އަންހެނަކަށް ޚާޞީކަން ކުރުން ހުއްދައެވެ.

ޖަބަރީ މުޖުތަމަޢުތަކުން އަންހެނުން ޚާޞީކަމަށް އިސްކުރުން ހުއްދަކުރައްވައެވެ. އެއީ އަންހެނުން ޚަލްވާތިނުން ހުއްދަވާ ޚާޞީކަންކުރުމުގައެވެ ހުއްދަވާނެކަމަށް ބުނެއެވެ.[63] ޖުމްހޫރުންގެ ފަތުވާގެ މައްޗަށެވެ.

58- انظر: شرح فتح القدير 7/ 298.

59- نفس المصدر 7/ 298.

60- نفس المصدر 7/ 298.

61- نفس المصدر 7/ 298.

62- نفس المصدر 7/ 298.

63- لموسوعة الفقهية – ج 21 – دفع – ذيل 269

މާލިކީ މަޛްހަބުގެ އިމާމުވެރިއެއްކަމަށްވާ އިބްނު ޤާސިމް ބަޔާނު ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. މުޖްތަހިދުން ކޮންމެ މައްސަލަތައްގައިވެސް އަންހެނުން ޝަރީޢަތް ކުރުން ހުއްދަކަމަށް ޠަބަރީ ވިދާޅުވެއެވެ.[64]

ޠަބަރީ މިނިންމުމަށް ވާސިލުވި ދަލީލަކީ އަދިސްކަށްވުމެވެ. ނަމަވެސް އިބްނު ޤުދާމާ އަލްމުޣްނީ ވިދާޅުވެފައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ކަލާމުގައިވެސް އަންހެނުންނަށް ޙުކުމް ކުރުވޭނެކަމަށް ބަހަނާ ދެކެއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. އަސްލަކީ މިދަލީލަކީ އިންސާނުންގެ ގޮތުގައި ޤިޔާސަށް ކުރުމުގެ ފަރާތަކަށް، ވީމާ ބޭޒާރި އިމާމުން އިސްތިންބާތު ކޮންމެފަރާ ގިޔަވައި އުޑުން ކަންތައްތަކުގައި އަންހެނުން އެބައި މިހެންގެ ގޮތުގައި ޙުކުމްކުރުން ޖާއިޒުވޭ.[65]

މިއީ އިމާމު އައްޝައުކާނީ އިމާމު ބަޙުރުއްޒައްޚާރުގެ ޙަވާލާދީ އިމާމުން ވިދާޅުވާ ކަމުގެ ދަލީލު ... (remaining Thaana text)

މާނައަންބުރުގެ. އެކަން ހާއްސަކުރާ ސަލަބަކަށްބުރުމެއްނޫނެވެ. އެހެންކަމުން މިއީ އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުއްކަން ސާބިތުވާ އެހެންދަރުމެއް ނެތީނަ މިލަދުޖެހުމުގެ ހުރި ވިލާޔަތެއް ވަދެވުނުކަމެވެ.[68]

މިއާއަދިޔާ އެއްވެސް ޚިލާފެއް އޮތް އާރާއެއްނޫނެވެ. މިއާއަދިގައި ފިރިހެނުންނަށް އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ވިލާޔަތު ލިބިފައިވާކަމަށް ބައްލަވާކަށްފައި މިވަނީ އާއިލާގެ ތެރޭގައި ދިވާ ލިބިފައި އޮތުމަކުނެވެ. އާއިލާއަކީ އެއާއިލާގެ އިދާރާތަކުގެ އަމިއްލަ. އަދި ނިޒާމު ހިންގުމުގެ ބާރުހުރެ ދެންތެރިޔާއެވެ. ފިރިމީހާއަށް ދިވާ އަމުރަކީ އާއިލާއިން ބައްޓަމުގައި ދުވާ އަންހެނުންމީހާއަން މަސްއޫލުކުރާކަމުންނެވެ. އިސްލާމީ ޤިވާމަތުގައި އަންހެނާއަށް މަސްއޫލިއްޔަތުގެ އިސްލާމީ ދައުލަތުގެ އާއިލާގެ ވިލާޔަތެވެ. ދުންޔާވީ ވިލާޔަތަކީ އާއިލާ ތެރޭގައި ހާއްސަ ވިލާޔަތެއްކަން ދޭހަވާ ދަލީލުތަކެއް އެގޮތުން:- رسول الله ﷺ ޙަދީޘުޝަރީފުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. ފިރިހެނާއަކީ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ކަންކަމާ ޒިންމާވާފަރާތެވެ. وَالرَّجُلُ رَاعٍ فِي أَهْلِهِ وَهْوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ މާނައީ:- ފިރިހެނާއަކީ އޭނާގެ އަހުލުވެރިންގެ ބެލެހެއްޓުންތެރިޔާއެވެ. އޭނާ އެކަންކަމާމެދު ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. ފިރިމީހާއަކީ އިޒުނަ ދިނުމާއި، އަދަބުވެރިކުރުމުގެ ބާރުވެސް ލިބިފައިވާ މީހާއެވެ. ދަލީލު:- މިއާއަދިގެ ސަބަބުން ނިޒާމަތެއް ބެލުމުން މިއީ ފިރިމީހާ އަށް އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް ލިބިފައިވާ ހައްސަ ދީފައިވާކަން އެނގެއެވެ. ރިވާވެގެންވެއެވެ. ސަޙީޙުބުޚާރީގައި ޙަދީޘުގެ އަންބިމީހާކާބޫލުން ހުކުމަކީ ކަށަވަރުކުރެވިފައެވެ. މިޤަދަރުގެ ހައްޤުވާއިގެން رسول الله ﷺ އަރިހަށް އެކަމާގުޅޭ ޝަކުވާދެންނެވިއެވެ. އެކަމާގުޅޭ ޝަކުވާ އެބައިމީހުންނަށް ހަދިޔާކުރުވާ ތަރުބިއްޔަތުއެވެ. ޙަދީޘުދަށުން ދޭފަހުން الله سبحانه وتعالى ބާވައިލެއްވި އާޔަތުގައިވެއެވެ. ދީން މަތީގައި ދަށުވެސް އާދަމް ބާވައިލެއްވިއެވެ. މިދިދިއާދަމްގައި އަދިސްތިރިއާ ފިރިމީހާއަށް އާއިލާގައިވާ ތަރުބިއްޔަތާއި މިއީ ދުވަހުތަކަށް އަދިސްތިރިއާ ފިރިހެނާއަށް ލިބިދޭ ދެމެހެދޭ ތަރުބިއްޔަތު ޤާނޫނަކީ ސާބިތުވާކަމެވެ. ތިމާގެ:- ހަރުދަނާގޮތުން ފިރިމީހާގެ މައްޗަށް ތަރުބިއްޔަތު ޢަދްލުވެރިކަމާ އާއްމުކޮށް ފިރިމީހާއަށް އަންބިމީހާގެ ތަރުބިއްޔަތު އޮތުމަކީ އެހެނިހެން ސަބަބުތަކެވެ. އަދި ފިރިމީހާއަށް ޝަރީޢަތުގެ އަދިސްތިރިއާ އާއްމުކޮށް ވެސް އެކަން ހާމަ ދަރިވެރިކަމެވެ.[69]

އިޝްތި ޖަރީދުއްހިބާޒީ އަންހެނުން ޤާނޫނީ ހުކުމްކުރުމަށް ހުއްދަވާ ދިނުމަށް ގުޅޭ ކަނޑައެޅުމެއެވެ. މުސްލިމު ޢިލްމުވެރިންގެ އަންހެނުންނަށް ހުއްދަ ދިނުން ހުއްދަކުރަން އިޖްމާޢުވެފައެވެ. ވީމާ އަންހެނުންނަށް ހުއްދަ ދިނުން ހުއްދަވާނަމަ އަންހެނުންނަށް ޤާނޫނީ ކުރުމުން ހުއްދަވާނެއެވެ. ޤާނޫނީގައި، ހުއްދަވާއަކީ ޝަރުޢީ ހުކުމެއް ގުޅުންހުރެގެ. އެކަމީ މިންގަނޑެއް ގުޅުމަކީ ހުކުމުގެ ބަސްތަކު ދިނުމެވެ. އިމާމުގެ ޒަރީޢާ ވިލާޔަތުފުޅައިވެއެވެ. ހުއްދަވާއަކީ الله سبحانه وتعالى ގެ ބުނުމުގެ ފުރުސަތުން މިސްރަތުކުރާކަން ހަދަމުދިނުމުގެ. މިދަރިފުރާދުގައި އިޖުމާޢުމީރަތްތަކެވެ. އެބަހުއްޖެވެ. ފުރަތަމަ ކަމަކީ ޤާނޫނީކަމަކީ ދަރަސްތުމުގެ ގުދުގައި الله سبحانه وتعالى ބާވައިލެއްވި ބާކަރުމަގައިވާ ހުކުމް ފުރުޟުމުގެ ހުކުމްކުރުމެވެ. އަދުލުކަމަކީ ހުއްދަވާ ހިދާޔަތް އިޖުތިހާދު ހުކުމްކުރެވެ. ހުއްދަ އަކީ އެދިބަލިވާނަމަ އެއަށް ބަލަދެއްކުރުން ނުކުރުން ހުކުމަކާ ހަދުރަކެވެ. ދެވަނައީ މުޖުތަހިދު އޭނާގެ މަންމައަށް ހުއްދަވާހުރުން ހުކުމަރުވެއެވެ. ނަމަވެސް އޭނާގެ މަންމަގެ މައްޗަށް އޭނާގެ ކުރިޔަށްދިއުން ތަޢުރީފުކުރެވެއެވެ. ނަމަވެސް ތަޢާރުފުވަނީ މިދަރަކަށްނުދާނެއެވެ. ތިރީވަނަ ޤާނޫނީކަން ދަތުރާއިއްޔާ ދަރުވެރިކަމެވެ ނޫނީ އެދަރުވެރި މައްޗަށް ހުރިދަރުވަރުގެ ހުކުމެއްނޫނެވެ ދަތުރުވެރިޔާ މިހުކުމުގެ

[68]- منصور : السلطة القضايية في الإسلام ، ص83 84

[69]- مسائل شرعية في قضايا المرأة ص 17-19

ހުކުމެއްނުކުރެވެއެވެ. ނަމަވެސް ޙަނަފީ މަޛްހަބުގެ ޢާލިމުން ބުނެފައިވަނީ ހައްދުތަކާއި ޤިޞާޞް ފިޔަވައި ސާބިތުވާ ކަމުގެ
ހިތުގައި ކަމަކާއި ގުޅޭ ސާބިތުކަމެއްގެ މައްސަލަ އަންނަ ކަމެއްނުވެއެވެ. މިއާ ހުކުމަށް ފެނިވަޑައިގެން އިޤުރާރު
ނުވަތަ ޝަހާދަތު ނުވަތަ ސާބިތުވުން ހިފެހެއްޓެވެ.[70] މިހާ އިބްނު ޙަޒްމު އައްޒާހިރީ މިކަންގައި ފަޟީލާ
ދެކެވެ ކުރާ ދެއްކެވިއްޖެ ކުރާ ދެއްކެވިއްޖެކެވެ. މިކަމުގައި ގޮތަކީ ކުރުވެސީ ޤަޟާއިއްޔާ ކުރަނިކަމާ
އިބްނު ޙަޒްމު އައްޒާހިރީ މިގޮތަށް ދަލީލު ދެއްކެވީ ގޮތުން ބަލާކަމި ދަލީލެއް ކަމެވެ.

އިބްނު ޖަރީރު ބައްޓަނބަޔާކުރައްވައި އުމަރުގެ ޒަމާނުގައި އަންހެނަކު ބާޒާރުގެ ކަންކަމުގެ ބަލަހައްޓާ
ކަންކަން ބެލެހެއްޓުމަށް ކަނޑައެޅުއްވިކަމުގައެވެ. އެހެން ކަމުން މިއީ ހުކުމްކުރުމާ ގުޅޭ
ވާހަކައެކެވެ. އެހެންކަމުގައި އިބްނު ޖަރީރު މިވާހަކަ ބަޔާން ކުރައްވާފައި އެއްވެސް ދަލީލެއް ނުދެއްވެ. އަދި އެއީ
"ޠަބަރީގެ ވާޤް" މި ބަޔާންކުރުން. މިއިން ދަލީލު ކުރަނީ މިދިޔައިން ސާބިތުވާކަމެއްގައެވެ.

އެންމެފަހު މިއީ ޠަބަރީއާއި ބައްޓަން ނޫހީ ބަލާކަމި ދަލީލުކަމެވެ. އަދި އިބްނު ޖަރީރު
އަޅުވައިލާފައިވާ މިއަށް ވެރިޔަކު ރައްޔިތުން ދެއްވާފައިވެއެވެ. އައްބާސީ ޚަލީފާ އިބްނު ޙަޒްމު ނުވަތަ ސާބިތު
އަޙްކާމުން ޤާޟީކަމުގައި ބިޑްއަތްވާފައިވެއެވެ. މިހާގައި އިބްނު ޖަރީރު ބައްޓަނބަޔާ އައްޖަޒާއިރީ ޤާޟީކަމުގެ
ދެކޮޅުގައި ދުވަހުގެ ބާޒާރުގެ ކަންކަން ބެލެހެއްޓުމާ ގުޅޭ ކަމެއް ވާހަކައެވެ. މިއީ ބަޔާންކުރުމާ
ބަލައި ވާހަކަ ނުދެވެ. މިއީ އަޙްކަން އުޅުއްވި ވާހަކައެވެ.

އަންހެނުނަށް އެއީ ގޭގައި އެގޭގެ ކަންކަން ބެލެހެއްޓުމީ ފޮނުވާ ވަރަށް ހާއްސަކަމެކެވެ. އަދި
ބައިވެރިވާ ކަމެކެވެ. އަންހެނުންނަކީ އާއިލާގެ ގޭގެ ކަންކަމާއި އެގޭގައި އާއިލީ ޙަޔާތުގެ ބިޔަވާއި އާއިލާގެ
ޒިންމާދާރީ މަސްއޫލިއްޔަތު ހިއްސާކުރާ ޙިސާބުގައި ވެރިކަމަށް ދުވަހު. އެއީ އާއިލާގެ ގޭގެ ކަންކަން
ބެލެހެއްޓުމެވެ. މިއީ ރަނގަޅު ކަމެއް ނަމަވެސް އާއިލީ ވެރިކަމާ ފާއިސާ ނުކުތާ ކަމެކެވެ. އާއިލު
ވެރިކަމުގެ ތަރުތީބު އަޅުގަނޑުމެން ހިފެހެއްޓެވެ. ފަސާދަ ކަންކަމުން އެކަމަށް ހުށަހެޅި ބަހުރުވެވެ.
ކައުންސިލުގެ ބަޔާންކުރެވެއެވެ. އަންހެނުނަށް އާއިލާގެ ދަރުމަތެއް ނުވާނެއެވެ. އެކަމަށް ހުށަހެޅި الله سبحا
نه وتعا لى އެކަމަށް އަމުރު ދެއްވާ ނިޒާމުނުގެނެވެ. މިއީ ޤާނޫނީ އަކީ އެކަމަކުދިމަށް ޙިމާޔަތްތެރިކަން ހިފާއި
ކަމެއް ދީނީ ކަމެކެވެ.[71]

އަންހެނުން ފާސިޤުކަންކުރުން ހުއްދަނުވަ رسول الله ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި ހުރަފާތުއްކާޝިފްރަކާ ޒަމާނުގައި އެކަން
ކުރެއްވިއެވެ. އެހެންކަމުން މިއިން ޒަމާނެއްގައި ފާސިޤުކަމަށް އަދި ޚިލާފުގެ ވިރިކަމަށް އަންހެނުނާ އެއްޗެއް
ކުރެއްވިފައިވާއެއްވެއެވެ. އަދި އޭގެފަހުން އަލިބަޔާންކުރައްވާ އެއްޗެއްނުކުރާވަނީ އެކަމެއްވެއެވެ. މިދަލީލަށް ދީއްވާ
ރައްދެއް އެކަން ޒަމާނުގައި ޚާއްޞަ ނަފްސާ ހުއްޖަތެއްނުވާނެ. އަދި އެއީ ބަލާފާކަމަށް ދަލީލުކުރާ
ކަމެއްނުވެއެވެ. އެކަން ޚާއްޞަގައި ނަފްސް ދަލީލުކުރާ ގޮތުގައި ބަލަހައްޓަދިނުމުގެ ނަފްސް. ސިޔާސީކަން ކަމަކަށް
ދަލީލަކީ ކަންތައްތަކުގެ ތަރަގީ އެކަމުގެ ޚާއްޞަ ނަފްސް އިޖުތިހާދުން ހިމަނައިލާފައިވާއެވެ.
މިފަދަފަދަ އެކަމެއްގެ ބަސްފުޅެއް، ހަމަތިފުޅެއް ނުވަތަ ތަފުސީލެއް ދެނޮ ހުއްޖަތަކަށް ނުވާނެ.[72]

70- مسائل شرعية في قضايا المرأة (سلسلة بحوث فقهية في قضايا معاصرة -1-) ص 47،46

71 ޑރ. އަޙްމަދު ޙަޤީ ، الأقضيّة والشهادات، ص 30 ص 35

72 – مسائل شرعية في قضايا المرأة (سلسلة بحوث فقهية في قضايا معاصرة -1-) ص 42

ޤާސިދުވިހާގެ ފަރަޟުގައި ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދު ހުއްދަވެފައިވިނަމަވެސް އަންހެނާގެ ފަރަޟުގައި ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދު ސަލާމަތްވެދާނެއެވެ. އަންހެނާއަށްވާގޮތް ޤާސިދު މިހާ އަމާޒުވެގެންވާގޮތް އަންހެނާ ޝަރުޢީގޮތް އިސްކުރުން ސަލާމަތްވާނެއެވެ.[73]

މިދެވިދަން ދެވަފަރިވާ ރައްދަކީ ނަމާދުގެ އިމާމަކަމާއި، ޝަރުޢީގޮތަކީ ތަޙުތު ދެކެވޭކަމެވެ. ނަމާދަކީ އަޅުކަމެކެވެ. އެކަމާއި އެހެންކަމާއި ދީނާސްކުރުން ހައްދަވައިއްސާނެއެވެ. މިހާ ނަމާދުގެ އިމާމުކަން މަސްއޫލު ކުރުމަކީ ފަސޭގެ މިޔާރާއި މަސްއޫލުކަމެއްކަމަށް ނޫބެވޭނެވެ. ޖުމްހޫރު އިސްލާމީން އަންހެނުންގެ ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދުގެ އިމާމުކަން އަންހެނަކު ކުރުމުގެ ހުއްދަކޮށްވާނެއެވެ. އެހެންކަމަކަށް ވާނަމަ އަންހެނުންގެ ޖަމާޢަތުގެ ދެމެދުގައި ޝަރުޢީ ކުރުމުގެ ހުއްދަ އަންހެނުންގެ ޖަމާޢަތުގައި ނަމާދު ޝަރުޢީ ކުރުމުގައި އިމާމުވުމަށް ދީނީސް ކުރެވޭނެއެވެ. މިހާ މިދީނީސްއް ސަލާމަތްވާނެއެވެ. ހަމަ މިގޮތަށް ފަރުދުގެ އިސްލާމިކަމާއި، ޝަރުޢީކަމާއި ދީނީސްއް ކުރެވޭނެއެވެ. ޝަރުޢީގޮތަށް ހުސްމަތްތަކުގެ އިޖްމާޢު ބައެވެ. ޖަމާޢަތުގެ ނަމާދުގެ އިމާމުކަމާ ގުޅޭބައިއެއްނެވެ.[74]

4- ނިންމުން/ނަތީޖާ:-

އަންހެނުންނަށް ޝަރުޢީ ކުރުން ހުއްދަވާކަމަށް ބުނާ ބުޑުތަކުގެ އަސްލު ވަރުގަދަ ދަލީލުތަކުން ސާބިތުކުރުމަށްޓަކައި ދީނުގެ ފަސްކުރެވޭ ދަލީލެވެ. އެދަލީލަކީ ތަޙުތު ދެކެވޭ ދީނުގެ ނުކުތާތަކަށް ދަލީލުކުރާކަމެވެ. މިފަދަ ދީނީސްއް ހުއްދަ ދީނީސްއްކުރުމެވެ.

ފިރިހެނުންނަށް އަންހެނުންގެ މައްޗަށް ވިލާފައިވާ ދެވަފަދަ ހާދިޘާއަށް ހާއްސަ ދެވަމަތްކަމަކާއި، އެއްކަލާގެނގައި ވީލަތުގެ ހުއްދަވާކަމަށް ބުނާ ބާވަތުގެ ބަލައިގަންނަވާ ދުރުގަރިއަކާ ހާއްސަވާ ކަމަށް ދަލީލުކުރާ ދަލީލެއްކަމަށް ބުނާ ބާރުގެ ވަޒުން މާރާއިންނެވެ. އެބާރުބޮޑުކަމަށް ދަލީލުކުރާ ނަފްސުއްރޫހުގެ ޝަރުޢީގެ ވިލާތަކާ ވިލާތުގެ ބާރުމާ ގުޅިއްޖެހެނަކަށްވެއެވެ. ވިލާތުގެ ބާރުމަ ހުއްދަވާކަމަށް ސާބިތުވާ ސައްޙަހަދީސް ޖުމްހޫރުންގެ އަތުގައި އެބައެއްވެ.

ޖުމްހޫރު ޢިލްމުވެރިންގެ އަރިހުގައި ޝަރުޢަކީ ފިރިހެނަކަށް ވާޖިބުހެއްވެ. އަންހެނުންނަކީ ފިރިހެނުންނާ އޭރިބައެއްކަމަށް އައްވާސް ޢަލީއެއްނީ ސާބިތުވާނު އެބައެއްވެ. ބަލިކަރި މިހެނަން ވިލާތުގެ ބާރުމަގެ ތަޢުރީފާ ކަމެއް ހަމަލު ކުރުމުން އެއްހަބާވާނާޖެހުނަކަން ސުވާލުތަކުގެ ދަލީލުން ސާބިތުވާނެވެ. މުޢާމަލާތު އަންހެނުން ދުނިޔޭގެ ބަލަހަޅުމާ ފަރުދީގައި ބާރުވެރިކަމުގެ ދަލީލުތަކެވެ. މުޢުންވެސް އެބަހާވާނުވަރު އަދުލުއިންސާފާ ހަމަޖެހިދާނެވެ. ހައްދުގައި ދަށްފަށް ފާރުވާލުމާ ދިނުންހިފުމަކުދުގައި އަންހެނުން ޝަރުޢީ ހައްދުކުރަން ބާރުދަކުރާ މުޖުތަމަޢު ޝަރުޢީން އަންހެނުންނަށް ނުކުތާތަކުރަން ބާރަދުކުރާ އެއްކަލަތުން އިއްޔަތާ އަމަލުތަން ހަމަވެއެވެ. އެއީ ހައްދުގައި ދަށްފަށްގެ މައްސަލަތަކުގައި އަންހެނުން ޝަރުޢީކުރުން ހައްދަރުވެއެވެ. ނަފާ އާދި އެއްތުން މައްސަލަތަކުގައި ޝަރުޢީ ކުރެވެނެވެ.

މިހާ ހައްދުގެ މައްސަލަތަކުގައި ޝަރުޢީގެ ވިލާތަކާ ފިރިހެނުން ހާއްސަ ކަމެއްކަމަށް ހުރިހާ އެއްވަރުން އެއްބަސްވާކަމަށް އަދުގަނޑު ދެކެމެވެ. މުޢާމަލާތު މަސްލަހަތާ އިޖްތިހާދުގެ އެއްދަރަޖަ މިދަރަޖައެވެ.

73- مسائل شرعية في قضايا المرأة (سلسلة بحوث فقهية في قضايا معاصرة -1-) ص 45

74- ކުރީގެ މަޞްދަރު 45

{لَنْ يُفْلِحَ قَوْمٌ وَلَّوْا أَمْرَهُمْ امْرَأَةً} މާނައީ:- ޤައުމުގެ ކަންކަމަށް އަންހެނަކު ވެރިކުރާ އެއްވެސް ޤައުމަކަށް ކާމިޔާބެއް ނުލިބޭނެއެވެ.[75] މިއީ ފުޤަހާއުންގެ އާންމު އެބަހީ ޤައުމުގެ އެންމެ އިސްވެރިކަން އެބަހީ ސިޔާސީ ސަލްޠަނަތު އަންހެނަކު ދޭނުން ކާމިޔާބުނުވާނެކަން އެގޭ ދަލީލެވެ. އަދި ބަލިކަށި މީހުންނަށް ވިޔާފާރީގެ އަމާނާތްތައް ވަކީލުކޮށް ހަވާލުކުރުން ދުރުހެޔޮކަމަށް ނުވާނެކަން ހަދީޘްގައި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. رسول الله ﷺ ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. {يا أبا ذر إني أراك ضعيفاً، وإني أحبُّ لك ما أحب لنفسي، لا تأمرن على اثنين ولا تولين مال يتيم} މާނައީ:- އޭ! އަބޫ ޛައްރެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ބަލިކަށި މީހެއްކަމުގައި ދެކެމެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ޕުޅުވަނީ މިއަދު ތިމަންކަލޭގެފާނު ލޯބިވާކަމެވެ. ދެމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިއަކަށް ނުވާށެވެ. ކަލޭގެފާނު ޔަތީމެއްގެ މުދަލުގެ ވެރިކަމާއި ހަވާލު ނުވާށެވެ.[76] އަންހެނުންނަކީ ބަލިކަށި އަދި ދީނުގެ ގޮތުން ނިސްބަތުން ކުޑަ ބައެކެވެ. މިފަދަ ކަންކަމުގައި ޝަރުޢީ ޙުކުމް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ޙަދީޘްތަކުން ވެސް މިކަން ސާބިތުވެއެވެ. އަދި ފުޤަހާއުންގެ ހުރިހާ ޤައުލެއް އެއްގޮތަށް ފެނިގެންދަނީ އަންހެނުން ޤާޟީކަމަށް އިސްކުރުމެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ފިޤްހުގެ މައްސަލަތަކުގައި ޤާޟީކަމަށް އަންހެނުން އައްޔަނުކުރުމާ ގުޅޭގޮތުން ޚިލާފުވާ ޤައުލުތަކަށް ބަލާލާނަމެވެ.

5 - ރެފަރެންސް/ހަވާލާ

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޤާނޫނު އަސާސީ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނު (އަލްޤާމޫސް ދާބާ) : 187/15

1- ޖ ސ. އަލްމަބްސޫތު ޖުޒް، الأقضيّة والشهادات، ص 1- 7

1- ابن عابدين / الحاشية /دار الفكر ج5/ص352

1- العز بن عبدالسلام الإحكام دار السلام ج 1ص372

1- الشربيني محمد الخطيب /مغني المحتاج/ دار الفكر ج 4ص372

1- ޤަސްވީނީއާއި ޝާފިޢީ މަޛްހަބު ބަޔާންކުރާ އާލިމުން އަޙްމަދުބްނު ޙަންބަލް، ފިޤްހުއްދީން މުއައްސަސާ ޤުރްއާނު އިސްލާމީ

1- ابن قدامه عبد الله بن أحمد المقدسي/ المغني/ دار الفكر ج9ص39

1- أشرف المسالك 1/ 283.

1- التلقين 1/ 530.

1- بداية المجتهد 1/ 1267.

1- منهاج الطالبين 1/ 148.

1- القرافي شهاب الدين أحمد بن إدريس/ الذخيرة : دار الغرب ج10ص116

1- الفيروزبادي إبراهيم بن علي بن يوسف التنبيه :دار النشر / ابن كثير . دمشق 337/1

1- أسنى المطالب 22/ 81.

1- حاشية البجيرمي على الخطيب 13/ 391.

1- تفسير ابن كثير 1 / 492 **(1/653)**

75- ރިވާކުރީ ބުޚާރީ ޖ1 ޞ337ޙަދީޘް 4073

76- ރިވާކުރީ މުސްލިމް 675

[1] – تفسير القرطبي 5 / 168

[1] – **البيضاوي في تفسيره 184/2**

[1] – **البغوي في تفسيره 206/2**

[1] – مسائل شرعية في قضايا المرأة (سلسلة بحوث فقهية في قضايا معاصرة –1– ص 17

[1] – نيل الأوطار 9/ 137 (8/305)

[1] – "السيل الجرار" 273/4

[1] – مغني المحتاج 4/ 371.

[1] – فتح الباري ابن حجر 13/ 146.

[1] – الأحكام السلطانية ص 46

[1] – انتهى من"الفصل في الملل والأهواء والنحل" 4 / 129

[1] – أحكام القرآن 482/3

[1] - ޞަޙީޙު އަލްބުޚާރީ 10/77

[1] - ޞަޙީޙު މުސްލިމް 1825

[1] – بداية المجتهد 1/ 1267.

[1] – الدكتور عبدالكريم زيدان في كتابه "نظام القضاء في الشريعة الإسلامية" ص30، والدكتور محمد مصطفى الزحيلي في كتابه "التنظيم القضائي" ص58

[1] – البحر الرائق 6/ 280،281.

[1] – حاشية ابن عابدين 5/ 354.

[1] – الهداية شرح البداية 3/ 107، وانظر: بداية المبتدي 1/ 150، وانظر: شرح فتح القدير 7/ 297.

[1] – شرح فتح القدير 7/ 297.

[1] – بداية المجتهد 1/ 1267.

[1] – انظر: بداية المجتهد 1/ 1267.

[1] - ދިރާސާކުރީ މުޙައްމަދު މުޙައްމަދު އައްޝަރީފް އުސްތާޛުންގެ ޚުޠުބާތަކު ޤާނޫނީއަދުލު ފޯރުން މަޢުލޫމާތު މަޖިއްލާތުން ދިރާސާތަކުން އަދަދުނިއުޒާ - 2007 ހުކުރު ތަޢުލީމަށް މަޤާލާ ހިނގާ ދިރާސާތަކުން ތިޔުހިއްމަ މުޤާރަނާ

[1] – انظر: شرح فتح القدير 7/ 298.

[1] – نفس المصدر 7/ 298.

[1] – لموسوعة الفقهية – ج 21 – دفع – ذيل 269

[1] – انظر: بداية المجتهد 1/ 1267.

[1] – انظر: بداية المجتهد 1/ 1267.

[1] – أحكام القرآن 3/ 482

[1] – منصور : السلطة القضايية في الإسلام ، ص83 84

[1] – مسائل شرعية في قضايا المرأة ص 17–19

[1] – مسائل شرعية في قضايا المرأة (سلسلة بحوث فقهية في قضايا معاصرة –1–) ص 46،47